

UOT 37.012

## MÜASİR QLOBALLAŞMA DÖVRÜNDƏ TƏHSİL SAHƏSİNDƏ PEDAQOJİ TEXNOLOGİYALARDAN İSTİFADƏNİN ƏHƏMİYYƏTİ

<sup>1</sup> İSMAYILOV AKİF ÖMƏR oğlu

<sup>2</sup> QULİYEV ƏDALƏT FİRİDUN oğlu

*Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universiteti*

<sup>1</sup> ORUCOV SAMİR KAMAL oğlu

*Sumqayıt Dövlət Universiteti*

<sup>1</sup> SƏMƏDOV YAQUB ABBASQULU oğlu

*Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universiteti, Ağcabədi filialı,*

*1-baş müəllim, 2-dosent*

*e-mail: osamir@yandex.ru*

*Açar sözlər: pedaqoji texnologiya, təhsil sahəsi, İslahat Proqramı*

Azərbaycan xalqı müstəqillik əldə etdikdən sonra həm təhsil sisteminin modernləşdirilməsi, həm də inkişaf etmiş ölkələrin təhsil sisteminə inteqrasiyası istiqamətində yeni dövrün tələbləri baxımından əsaslı surətdə dönüş yaratmaq üçün respublikamızda təhsil sahəsində mühüm islahatların həyata keçirilməsi zərurəti qarşıya çıxdı. Yeni qəbul ediləcək Təhsil İslahat Proqramının qarşısında yuxarıda yazılanlarla yanaşı, digər mühüm vəzifələr də dururdu: birincisi, təhsilin keyfiyyətinin daha da yüksəldilməsi, ikincisi, XXI əsrdə ölkəmizin sosial-siyasi və iqtisadi tələbatlarını təmin edəcək vətəndaşların yetişdirilməsi.

Qeyd etmək lazımdır ki, bir sıra çətinliklərə baxmayaraq, Azərbaycan hökuməti bu istiqamətdə öz fəaliyyətini genişləndirdi, hətta maliyyə və texnoloji dəstək əldə etmək üçün ABŞ, İngiltərə, Yaponiya, Çin, Almaniya, Rusiya, Hollandiya və s. inkişaf etmiş dövlətlərlə danışıqlar apardı və Dünya İnkişaf Bankı, Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Uşaq Fondu (UNİSEF), SOROS fondu kimi təşkilatlarla iş birliyi qurdu. Həyata keçirilən tədbirlər tezliklə öz bəhrəsini verdi və 1999-cu ildə ölkəmizdə təhsil sahəsində ilk İslahat Proqramı qəbul edildi. İlk müəllim hazırlığı, təhsilin məzmunu təkmilləşdirilməsi, idarəetmənin yeniləşdirilməsi, maliyyələşdirmədə, qiymətləndirmədə yeni mexanizmə keçid və s. müddəalar bu islahatın ana xəttini təşkil etdi. Doğrudan da, təhsil sahəsində qəbul edilən bu islahat proqramı qısa zaman kəsiyində öz müsbət nəticəsini verdi. Belə ki, bu islahat proqramının təlim imkanları həm təhsilimizin müasir bəşəri dəyərlər əsasında yenidən qurulmasına əlverişli şərait yaratdı, həm də müasir təlim texnologiyalarının pedaqoji prosesdə tətbiqinə geniş yol açmaqla daha səmərəli şəkildə biliklərin mənimsənilməsini reallaşdırdı. Ənənəvi təhsildən fərqli olaraq, yeni təlim metodları biliklərin “hazır” şəkildə deyil, müstəqil surətdə kəşf yolu ilə qavranılmasına imkan yaratdı ki, bu zaman mənimsəmə prosesi passiv deyil, artıq fəal xarakter daşdı. Sözsüz ki, təlim prosesinə bu cür yanaşma məntiqi, tənqidi və yaradıcı təfəkkürün imkanlarını daha da aktuallaşdırdı və qarşıya çıxan problemlərin həlli üçün yeni vərdişlərin formalaşdırılmasını reallaşdırdı. Təhsil alanlar içərisində elmi tədqiqat vərdişlərini inkişaf etdirdi və qarşılıqlı hörmətə, əməkdaşlığa əsaslanan yeni münasibətlər formalaşdırdı. Belə münasibətlər isə təlimin səmərəliliyinin yüksəldilməsinə böyük töhfə verdi. Artıq on səkkiz ilə yaxındır ki, müasir təlim texnologiyalarından istifadə layihəsi müvəffəqiyyətlə həyata keçirilir.

Müasir qloballaşma dövründə inkişaf etmiş ölkələrin qabaqcıl təcrübəsi tam şəkildə sübut edir ki, doğrudan da, yaradıcı, özünü inkişaf etdirən şəxsiyyətin cəmiyyətin inkişafında rolu olduqca böyükdür. Aydın ki, təhsil sahəsi də hər bir cəmiyyətin daxilində əsl şəxsiyyətin formalaşdırıl-

masında əvəzsiz rol oynayır. Ona görə də Azərbaycan Respublikasının Təhsil İslahat Proqramında irəli sürülən demokratikləşdirilmə, humanitarlaşdırma, diferensiallaşdırma inteqrasiya və humanistləşdirmə prinsipləri şəxsiyyətyönümlü, nəticəyönümlü, təlimin keyfiyyətinin daha da yüksəldilməsinə diqqəti artırdı, fəal (interaktiv) təlimin tədris prosesinə daxil edilməsini şərtləndirməklə müasir pedaqoji texnologiyalardan istifadəni də başlıca vəzifə kimi qarşıya qoydu.

Aydındır ki, yeni pedaqoji texnologiyalar fəal təlimə əsaslanır. Fəal təlimin sadə modeli isə aşağıdakı komponentlərlə şərtlənir. Buraya təlimin məzmunu, metodu, öyrədici mühit, monitoring və qiymətləndirmə daxildir.

-Təlimin məzmununa, əsasən, təhsilin dövlət standartları, tədris planları, fənn proqramları dərsləklər və dərs vəsaitləri daxildir. İndiki anlamda bunlar birlikdə kurikulum adlanır. Qısaca olaraq, öyrənənə nəyi necə öyrətmək.

-Təlimin üsullarına gəldikdə isə buraya tədris prosesinin təşkili və təlim texnologiyalarından istifadə daxildir. Texnologiyanın köməyi ilə başlıca problem hesab edilən təlim prosesi səmərəli şəkildə idarə olunur.

Azərbaycanda interaktiv metodlarla işləyən az sayda müəllimlərin iş təcrübəsi, doğrudan da, xarici ölkələrin iş təcrübəsinin necə də faydalı olduğunu bir daha təsdiq edir. Lakin bununla belə, təlim prosesində bu məsələyə yanaşmada tam təkrarlamalara və köçürülmələrə yol verilməməlidir. Hər bir fəal, işgüzar Azərbaycan müəllimi təhsil alanların sosial şəraitini, ictimai mühitini, milli mentalitetini diqqətdə saxlamalı, adət-ənənələrimizi, fənnin, mövzunun fundamentallığı və ya praktikliyi, fənlərarası əlaqəni, hətta biliklərin inteqrasiyasını gözləməli, hər kəsin yaş və anlaq xüsusiyyətlərini, həyat təcrübəsini və pedaqoji-metodik, psixoloji-iradi xüsusiyyətlərini nəzərə almalı, həmçinin bütövlükdə tədris prosesinin təşkilinə yaradıcı yanaşmalıdır.

Vaxtilə keçmiş Sovetlər ittifaqında təlim texnologiyasını təkmilləşdirən, ona yenilik gətirən bir sıra novatorçu müəllimlər və məktəb direktorları olmuşdur. Buna Gürcüstanda Ş.A.Amonaşvilini, Azərbaycanda Z.Şoyubovu, Rusiyada V.F.Şatalovu və başqalarını misal göstərmək olar. Bu novatorçu müəllimlər arasında V.F.Şatalov xüsusilə fərqlənmişdir. Onun işlətdiyi təlim texnologiyasını mütəxəssislər “Şatalov metodu” adlandırmışlar. Onun təlim texnologiyasının əsasını qrup (sınıf) təlimi şəraitində şagirdlərin mürəkkəb idrak fəaliyyətlərinin formalaşdırılması təşkil etmişdir. Hazırda bir sıra Avropa ölkələrində və ABŞ-da nəşr olunan pedaqoji ədəbiyyatlarda yeni təlim metodları və texnologiyaları haqqında geniş məlumat verilir.

“Pedaqoji texnologiya” anlayışına gəldikdə isə, qeyd etmək lazımdır ki, bu anlayış təlim prosesinə daxil edilən yeni anlayışdır. Pedaqoji texnologiyanın tarixi XX əsrin ikinci yarısında bilikləri yoxlamaq üçün texniki qurğuların meydana gəlməsi dövründən başlanır. Pedaqoji texnologiyanın və ya, başqa sözlə desək, təlim texnologiyasının inkişafı onu göstərir ki, hər bir fənni öyrətmək üçün texnoloji prosesi yaratmaq mümkündür. Belə ki, bu zaman texnologiya üzrə mütəxəssislər müntəzəm olaraq texnoloji proqramlar və təlim layihələri işləyib hazırlayırlar. Müasir təlim texnologiyaları kompüterdən istifadəyə daha çox meyil göstərdiyindən təlim proqramlarını həyata keçirmək üçün bütün materiallarla birgə disketlərdən də istifadə olunur. Bütövlükdə, müəllimin təlim texnologiyalarına aşağıdakı əməliyyatlar daxildir.

- 1.bilikləri əldə etmək üçün əməliyyatlar;
- 2.təlim və təhsil-tərbiyə məqsədlərini layihələşdirmək üçün əməliyyatlar;
- 3.təlim və təhsil-tərbiyə prosesini təşkil etmək üçün əməliyyatlar;
- 4.bilikləri ötürmək üçün əməliyyatlar;

Bundan əlavə, təlimin keyfiyyətlərinin daha da yüksəldilməsində təlim texnologiyalarının digər spesifik xüsusiyyətləri də mühüm rol oynayır:

- 1.qarşıya qoyulmuş məqsədlər;
- 2.bütün tədris əməliyyatlarının təlim məqsədlərinə yönəldilməsinin təmin edilməsi;
- 3.müntəzəm (fasiləsiz) əks-əlaqə (nəticələrin cari və yekun qiymətləndirilməsi);
- 4.öyrədici sistemin təkrarlanması;

Yuxarıda deyilənlərdən aydın görmək olur ki, pedaqoji texnologiya elmlik, sistemlilik, davamlılıq kimi təlim keyfiyyətlərinə malik olub, təlim-tərbiyə və inkişafı vəhdətdə götürür, eyni zamanda kollektiv xarakterli tədris prosesində təhsil alanların fərdi xüsusiyyətlərini stiumullaşdırır.

Bildiyimiz kimi, pedaqoji texnologiyanın tərkib hissələri olan təlim texnologiyası bilik, bacarıq və vərdişləri formalaşdıran əməliyyatlar, tərbiyə texnologiyası nisbi, sabit ümumiləşən münasibətləri məqsədyönlü istiqamətə yönəldən əməliyyatlar, diaqnostika texnologiyası pedaqoqların və psixoloqların iştirakı ilə təhsil alanları diaqnostlaşdıran əməliyyatlar kompleksi kimi dəyərləndirilir.

Texnologiya yunan mənşəli söz olub (yunanca *techni* – “incəsənət”, “remeslo”, “elm”, *loqos* isə “anlayış”, “təlim” deməkdir), pedaqoji fəaliyyət və pedaqoji ustalığa aparən “yol” mənasını ifadə edir. Əlbəttə, müəllim işləyən istənilən şəxsdə pedaqoji ustalıq ya nəzərdə tutulan səviyyədə, ya da əksinə ola bilər. Lakin mahiyyətindən asılı olmayaraq, hər bir müəllim pedaqoji texnologiyaların sirlərinə dərinləndirən yiyələnməli və tədris sahəsində ondan səmərəli istifadə etməyi bacarmalıdır. Çünki proqramlaşdırılmış təlim bir növ avtomatlaşdırılmış repetitordur. O, təhsil alanları:

- 1) qısa, məntiqi, əlaqəli addımla aparır;
- 2) o, demək olar ki, səhv buraxmır;
- 3) düzgün cavablar verir;
- 4) nəticəni çatdırmaq yolu ilə cəld möhkəmləndirir;
- 5) cavabı ardıcıl yaxınlaşdırmaqla hərəkət edir.

Qeyd etmək lazımdır ki, interaktiv təlim metodlarından müntəzəm istifadə onun təsirini azalda bilər. Həqiqi təlim üçün metod və texnologiyalar qarşıya qoyulmuş məqsəd və şəraitdən asılı olaraq seçilməlidir. Ona görə də müəllimlər təlim zamanı məqsəd və şəraitdən asılı olaraq, fənni, mövzunu, təcrübə və bilik səviyyəsini nəzərə alıb təlim modellərindən və texnologiyalardan istifadəyə üstünlük verməlidir. Sözsüz ki, pedaqoji texnologiya dedikdə, ilk növbədə, müəllimin pedaqoji ustalıqı nəzərdə tutulur. Müəllimin pedaqoji ustalıqı təlim texnologiyaları əsasında tədris prosesinin müasir üslubda qurulmasında həlledici şərtlərdəndir.

Ən yeni elmi-pedaqoji ədəbiyyatlarda çoxlu sayda pedaqoji texnologiyalar haqqında geniş və ətraflı məlumatlar verilmişdir. Həmin texnologiyaların adı belədir: “Materialın əzbər öyrənilməsi”, “Səhvlər axtarıram”, “Məsləhətçilər sorğu aparır”, “Məsləhətçilər dərstdə iştirak edir”. “Konspekt-mühazirə” “Mühazirə-diskusiya”, “Mühazirə-məsləhət”, “Tap, kimin haqqında danışırıq” və s.

Məlumdur ki, hər bir ölkənin özünəməxsus təhsil sistemi, təhsil siyasəti və inkişaf konsepsiyası vardır. XX əsrin axırlarına qədər bu fərqli spesifiklik nəzərəcarpacaq dərəcədə seçilirdi. Lakin ötən əsrin 90-cı illərindən başlayaraq inkişaf etmiş ölkələr arasında iqtisadi-ticarət əlaqələrinin və iş birliyinin daha da güclənməsi təhsil sahəsində də, xüsusilə də, təlim prosesində müasir metod və texnologiyalardan istifadənin əhəmiyyətini olduqca aktuallaşdırmışdır. Belə ki, təhsilin məzmununda baş verən mühüm yeniliklər, inteqrasiya, informasiyalaşdırma, həmçinin qiymətləndirmə dəyərinin və onun tətbiqi mexanizminin yenilənməsi, ali təhsil sahəsində kredit və digər yeni təlim metodlarının geniş tətbiqi Amerika və Avropa qabaqcıl təhsil təcrübəsindən istifadəni reallaşdırdı.

Ümumiyyətlə, müasir qloballaşma dövründə təhsil sahəsində pedaqoji texnologiyalardan istifadə olunması zəruri və qanunauyğun məsələdir. Çünki təhsil sahəsində pedaqoji texnologiyalardan istifadə təlim zamanı problemlər arasındakı əlaqəni başa düşməyə, təhlil etməyə, öz mövqeyini bildirməyə, yeni-yeni bilik, bacarıq və vərdişlərə yiyələnməyə imkan verir.

## **ƏDƏBİYYAT**

1. Kazımov N.M. Pedaqoji ustalıqın problemləri: ali məktəblər üçün vəsait. Bakı: Çarşıoğlu, 2009, 294 s.
2. Məmmədov T., Həsənov Y. Pedaqogika fənninin tədrisinə dair. Metodik vəsait. Bakı: Elm, 2004.

3. Nəzərov A.M., Mollayev E.Ə. Müasir dövrün təhsil problemləri (Mühazirə xülasələri). Dərs vəsaiti. Bakı: Elm, 2011, 121 s.
4. Ağamalıyev R., Əhmədov İ. Tədris prosesində modul təlim texnologiyasından istifadənin imkan və yolları. Pedaqoji texnologiyalar. Bakı: 2006, 121s.
5. Kərimov Y. Təlim metodları. Bakı: Aspoliqraf, 2007, 78 s.

#### **РЕЗЮМЕ**

#### **ВАЖНОСТЬ ПЕДАГОГИЧЕСКИХ ТЕХНОЛОГИЙ В ОБРАЗОВАТЕЛЬНОМ СЕКТОРЕ В ПЕРИОД СОВРЕМЕННОЙ ГЛОБАЛИЗАЦИИ**

*Кулиев А.Ф., Исмаилов А.О., Оруджев С.К., Самедов Я.А.*

*Ключевые слова: педагогическая технология, сфера образования, программа реформы.*

В статье подробно рассказывается о необходимости использования педагогических технологий в области образования в эпоху современной глобализации и анализируется роль и значение их применения в этой важной сфере.

#### **SUMMARY**

#### **THE IMPORTANCE OF PEDAGOGICAL TECHNOLOGIES IN EDUCATIONAL SECTOR IN THE PERIOD OF GLOBALIZATION**

*Quliyev A.F., Ismayilov A.O., Orujov S.K., Samadov Y.A.*

*Key words: pedagogical technology, the sphere of education reform program*

The article details the necessity of the use of educational technology in the field of education in the era of contemporary globalization and analyzes the role and importance of their application in this important area.

Daxilolma tarixi:	İlkin variant	07.07.2017
	Son variant	27.09.2017